

svojim ozbiljnošću znalačkih argumenata, citirati je u svakoj prilici (kako se to kod nas tako dugo i uporno radi), to mi sada izgleda, zaista, neopravданo podčinjeno i razmetljivo, pomalo tužno i jadno. Ne sumnjam u to da je Krleža znao da je ona „mjesecina“ kao pogled na svet — besmislica; ona je dokaz za njegovu dosadu i duhovitost trenutka, ali je, u isto vreme, odstupnica i predah. „Svežina“ te „mjesecine“ bila je, poetski, svežina jednog vica.

Ne mogu da tvrdim, ali mislim da je u jednoj parafrazi Dušana Matića sadržano misaono „ispavljanje“ ove „mjesecine“ kao pogleda na svet: „Svako dete koje se rodi — znači nov pogled na svet“. U ovoj misli nalazim pravu „svežinu“ — uvek iznova i novo otkrivanje sveta, iznenadnost pojava, radost i muku svakog saznanja, poeziju sna i jave. Matić, poznat sa svoje ludične prodornosti, naročito u mislenom sažimanju ideja, izrekao je nekoliko misli koje su ubrzo postale krilatice i od kojih mene jedna, simbolično shvaćena kao sam izraz poezije

(„Poezija — neprekidna svežina sveta“), odavno izaziva na raspravu. Ne zato što je i ona postala opšte mesto u razmatranjima o smislu poezije, nego zato što se s njom čovek može sporiti, uveren da ima za predmet spora jaku i tvrdnu misao, veoma upotrebljavanu danas, ali — donekle nepotpunu, pa možda smislu poezije i ne sasvim odgovarajuću, tj. ne sasvim vernu, formulu.

Hoću bliže i bolje da se podsetim na taj Matićev zapis, uvod za jedno književno veče, pledanje za poeziju — jer je taj tekst sve to zajedno. Čitam ga ponovo, zastajem, podvlačim opet iste misli koje sam i ranije podvlačio i pitam se kao nekada: o kakvoj je svežini reč; zašto su se Matiću „slučajno“ (nadrealistička vera u slučaj?) našli na stolu jedna knjiga pesama i jedan pregled naučnih dostignuća za poslednjih pola veka koji su mu poslužili za blistavu improvizaciju o poeziji; koliko je brzine u redanju ideja, a koliko logički tačnih misli; treba li to, u ovom slučaju, uopšte razdvajati?

Prvo što izdvajam to je da u onom kratkom, šturom, statističkom, hronološki površnom nabrajanju naučnih otkrića i pronalažaka ima toliko podrazumevane poezije, ima čudovišnih čovekovih moći li još više neizmernosti koje se slute, ima nedokučive maštice, da meni ne ostaje ništa drugo nego da, sa Matićem, zadivljeno, ponovim ono što je on na kraju tog nabrajanja rekao: „Čovek je praktično sagledao do dna beskraja, koji ne može da zamisl, ali koji, eto, može da meri i vidi“. A nabrajanja koja Matić vrši iz francuskog informativnog časopisa zaustavljaju se na 1948. godini. Šta je sve od tada otkriveno i koliko je novog čovek sagledao! Drugo, pesma Desanke Mak-

simović *Pesnik i proleće*, koja se Matiću „otvorila“ na prvoj stranici knjige, dobro je došla, izgleda, u tom trenutku, da potvrdi ideju (da li već stvorenu?) o poeziji kao „svežini sveta“, jer nezavisno od te ideje, sama za sebe, ta pesma nije od naročite vrednosti. Ona je Matiću povod, uteha, zaštita, jer se odmah, preko nerazumljivih i u delinjstvu često ponavljanih reči u igni, „krije“ iza snažnog stiha Njegoševog: „Što je čovek? A mora biti čovek“. Matić se divi uspesima i čudima nauke, ali mi se čini da se poezijom brani od njih.

Jer, ako poezija, kako kaže Matić, „deli sve sa svojom ephom“ (zablude, vrline, borbe, pobjede), ako „pozija jedne epohe nadživljava svoje vreme“ i zato je „neprekidna svežina sveta“, onda je ona proživljeno sećanje i zadržano vreme, ali ne i svežina. Osim toga, svežina pojmovno sadrži u sebi više materijalnog, nego duhovnog. Poimenuta pesma je sva u toj vrsti „svežina“: u njoj pesnik trči za vodom bujica, gazi travu do kolena, kisne do kože na apriskom pljusku, glasovima doziva ptice, živi celim životom — u drugarskom razgovoru, na radu, u dočekivanju zore, itd. Uvek sam mislio povodom te pesme, da je Matićeva potreba za svežinom nastala u radnoj sobi, za stolom koji je pretrpan knjigama starim, novim i prašnjavim, a pesma ga „izvodi“ napolje, zasipa suncem i šikom, ikupa ga svežinom. U tom trenutku ta pesma je za njega zaista svežina; da — svežina sveta čak. Ali, mislim, poezija nije „neprekidna svežina sveta“, i ne može to biti. Istočem ovaj subjektivizam radi opredeljenja, a opredeljenje je stav. Za taj stav, za tu negaciju, ja tražim saveznika baš u Matiću. Na drugom mestu, drugim povodom (da ovde ne objašnjavam sve to, a bilo bi vrlo interesantno), koju godinu kasnije (sve je iz pedesetih godina), Matić je onu formulu o poeziji (pri kojoj, naravno, ostaje) preinacio u drugu formulu, naizgled sličnu, istu, ali u suštini potpuno različitu od prve, različitu po smislu. Ona glasi: „Mladost — neprekidna svežina sveta“ (nije bitno da li je tu misao Matić preuzeo od drugog; on se s njom slaže). Hoće li Matić time da izjednači poeziju i mladost? Ako je tako, meni to izgleda suviše naivno i neprihvativljivo u našoj vremenu. To je nekako starinski lepo i simpatično, blagonaklon, sa verom bezazlenom, ali u suštini nije istinito. Mom shvatanju svežine više odgovara mladost, iako ne i ona uvek. Poezija je to retko, jedva, vrlo malo.

Samo za poslednjih sto godina vremenske epohe obeležavane su, misaono-etiketski, koncizno, tj. knilaticama, tako da ne ostavljaju mesta poeziji kao „svežini sveta“. I to nije bez razloga. Evo samo nekih: „duh analize i ispitivanja“, „duh kritike kada sve podleže kritici“, „doba sumnje“, „vreme tolerancije“, „doba antiumetnosti“. Mi hoćemo da se zaklonimo poezijom, da se branimo njome. U stvari, nalazimo se pred smrtnim strahom od nauke i njenih pronalazaka; mi streljamo za razvoj civilizacije. Mi znamo da u osnovi poezije treba da bude humanizam, a vidimo i osećamo kako nas apsurd pritiskuje. Njega se i bojimo. Taj apsurd se (ne kao teorija, nego kao stvarnost) uvlači polako i u poeziju; poezija počne da biva apsurdna. Treba to priznati sa ponosom poraženog. Uostalom, nije se jedanput desilo da je poraženi humaniji od pobednika.

„Pjesnici su čudenje u svijetu“, „I mjesecina može biti pogled na svijet“, „Poezija je neprekidna svežina sveta“, sve su to formule kojima se brani poezija, i brani se od krute i stroge stvarnosti, a brane je oni za koje ne smem reći da ne vole poeziju i da ne znaju koliko je ugrožena. U poeziji mora biti nešto od čuda, ona „mjesecina“ — ako nije pogled na svet — jeste deo poezije, pesma može da bude svežina. Danas, u poeziji, kao i u čitavom svetu, ja vidim ogorčenu borbu između humanizma i apsurda. Ne znam ko je u prevlasti. Ne znam ishod. Verujem da od pesnikovog pogleda na svet, od njegovog shvatanja smisla poezije — zavisi mnogo.

VLADIMIR KOPICL

6 primera

*Pesma spoznaje prazninu
Koja njome nestaje; iste te stvari
Koje ne bi trebalo zaboraviti:
— Pojavljuju se pre nego što nestanu.*

*Jedna „pojava ne ispunjava jedan prostor
U kome postoji neki drugi red; ipak
Namena koja ne priznaje raspored
Izrasta; još predočava
Niz koji je prestao.*

*Put koji dobro poznaje pravac
Isti je oblik što sledi krug;
Tu ipak neće prestati sve
Sve dok treperi možda prestali
Pokret.*

*Za svakim zidom
Nešto se nalazi; pred drugim zidom
Drugi predeo nestaje. (*1)*

*Jednu istinu suviše pritiska
Laž vrlo bliska zamornoj pomisli;
Doćiće kraj — malo vode na dlani.*

*Zablude postaju
Više nego što jesu; zaista
Ne znam šta bi trebalo da kažem;
— Misao zgusnuta kao dan
Da li već zasniva jedan drugi mir.*

(*1)

- a) *isto je uvek drugo; promena koja oblik označava ne znači promenu; promena koja isto označava još uvek drugo je; isto je sve samo drugo smislom da i ostaje*
- b) *suma svakog smisla prazan je oblik namenom zasnovan; znak koji dejstvo razdvaja pojavom isto je*
- c) *znaci samo ono su što samo otvara se; otvoren vid opet se otvori*
- d) *znaci istog su i jednog oblika; drugo je sve ono što skriva se; jezik zablude u drugom obimu u drugom smislu i uvek samo ono što drugo je*
- e) *uvek jedan je predznak u drugom sadržan; stvari što spolja jesu zatvore raspored*
- f) *drugi je oblik za drugo zatvoren; druga izmena istoga smisla je nešto nije u svemu; jedno postoji izvan i isto razdvaja*